

Informaatiohäiriöt mediayhteiskunnassa

Minttu Tikka, Henna Paakki ja Salla-Maaria Laaksonen

Informaatiohäiriöistä eli mis-, dis- ja malinformaation luomisesta ja kierrättämisestä digitaalisilla alustoilla on tullut yhä polttavampi yhteiskunnallinen ja tieteellinen kysymys. Digitaalisen mediaympäristön informaatioon liittyvien haittojen, harmien ja haavoittuvuuksien ympärille kietoutuvaa kansainvälistä keskustelua ovat vauhdittaneet useat viime vuosikymmenen aikaiset tapahtumat ja kehityskulut, kuten Brexit ja Donald Trumpin valinta Yhdysvaltojen presidentiksi vuonna 2016 sekä loppuvuodesta 2019 alkanut koronapandemia. Suomessa valtiollinen informaatiovaikuttaminen on noussut valokeilaan Venäjän miehitettyä Krimin 2014 (Mantila ja Mölsä 2024). Nyt keväällä 2025 Trumpin toisen valtakauden alkaessa ja epäautenttisten sisältöjen lisääntyessä kysymys virheellisen ja harhaanjohtavan informaation tuottamisesta, leviittämisestä ja tunnistamisesta on muuttunut yhä monimutkaisemmaksi. Tässä *Media & viestintä* -lehden Informaatiohäiriöt mediayhteiskunnassa teemanumeron johdannossa luomme katsauksen informaatiohäiriöiden tutkimuskenttään.

Digitaalisen informaation ja yhteiskunnallisten tapahtumien monimutkaista ja eri tavoin ongelmallisenä pidettyä suhdetta on pyritty ymmärtämään ja analysoimaan useiden eri termien kautta. Vuosikymmenen mittaan keskusteluissa ovat esiintyneet kiihtyvällä tahdilla muun muassa valeutiset, kaikukammiot, botit, trollit, infodemia, informaatiovaikuttaminen ja informaatiokuplat. Claire Wardle ja Hossein Derakshan lanseerasivat informaatiohäiriö-käsitteen (*information disorder*) vuonna 2017 raportissaan *Information Disorder: Toward an interdisciplinary framework for research and policy making*. Käsite syntyi vastineena pitkään käytetylle valeutisten käsitteelle (Wardle 2020), joka kuitenkin Trumpin vaalikampanjoinnin myötä menetti analyttisen selitysvoimansa ja muuttui poliittiseksi lyömäaseeksi erityisesti uutismediaa vastaan (Ross ja Rivers 2018; Tandoc ym. 2017). Wardle ja Derakshan (2017) puhuvat informaatiohäiriöistä kuvatessaan digitaalisen informaatioympäristön ”saastumista” laajasti leviävällä tai paljon huomiota keräävällä virheellisellä informaatiolla. Kyseessä on viitekehys, jonka pyrkimys on tavoittaa tahallisesti ja tahattomasti levitettyyn virheelliseen informaatioon (mis- ja disinformaatio) tai vahingoittamistarkoituksessa käytetyn paikkaansa pitävään tietoon (malinformaatio) linkittyvä moninaisuus ja monimutkaisuus. Informaatiohäiriö on siis ilmiötä kuvaava kattokäsite, jonka alle mahtuu moninainen joukko erilaisia vaikuttamispyrkimyksiä ja niiden seurauksia.

Monet näistä kysymyksistä kietoutuvat mediayhteiskunnan ja digitaalisten media-alustojen ympärille. Harhaanjohtavan informaation leviämiseen ja sen skaalaan on alettu kiinnittää entistä enemmän huomiota, kun digitaaliset media-alustat ovat mahdollistaneet sisällön tuotannon ja jakamisen entistä useammille toimijoille. Samaan aikaan perinteiset mediayhtiöt kamppailevat säilyttääkseen asemansa ja taloudellisen kannattavuutensa. Näistä syistä informaatiohäiriöt ovat vahvasti juuri median ja viestinnän tutkimuksen kentällä. Monet tutkijat ovatkin huomauttaneet, ettei virheelisen informaation levittäminen ole suinkaan uusi ilmiö (Freelon ja Wells 2020; Kapantai ym. 2021). Pitkään sivuun jääneet perinteiset viestinnän tutkimusalueet, kuten propagandan tutkimus, ovat nousseet uudelleen ajankohtaiseksi ja osoittaneet selitysvoimansa myös tässä ajassa (Pelevina 2025, tässä teemanumerossa; Rantanen 2024).

Tässä *Media & viestintä* -lehden teemanumerossa julkaisemme tuoretta suomenkielistä tutkimusta informaatiohäiriöihin liittyen erityisesti mediayhteiskunnan ja median ja viestinnän tutkimuksen lähtökohdista. Teemanumerossa ymmärrämme informaatiohäiriöt yhtäältä laajojen ja kompleksisten yhteiskunnallisten, poliittisten ja sosio-teknologisten muutosten tunnusmerkkeinä ja toisaalta myös näiden muutosten voimistajina. *Information disorder* -käsitteen kääntäminen informaatiohäiriöksi ei kuitenkaan täysin tavoita englanninkielisen käsitteen merkitystä. Siinä missä *disorder* viittaa pitkäaikaiseen hajaannukseen ja sekaannukseen olosuhteena, häiriö on merkitykseltään lyhytaikainen ja viittaa epäsuorasti johonkin ”normaaliin” aikaan, jonka hetkellinen häiriö katkaisee. Selvää kuitenkin lienee, ettei tällaista ”normaalia”, häiriöistä vapaata tilaa ole löydettävissä. Erityisesti nykyistä monikriisien aikaa luonnehtii epävakaus vakiintuneen tasapainon sijaan (Lawrence ym. 2024). Pyrimme paikkaamaan tätä käsitteellistä heikkoutta puhumalla informaatiohäiriöistä monikossa.

Informaatiohäiriöitä käsittelevässä tutkimuksessa on erotettavissa kolme osin päällekkäistä näkökulmaa: 1) ilmiö, sen syntymekanismit ja seuraukset, 2) ilmiöön vastaaminen ja sen ehkäisy sekä 3) kriittinen näkökulma, joka pyrkii muun muassa hahmottamaan ovatko jotkin informaatiohäiriöihin liittyvät uhkakuvat kenties liioiteltuja. Seuraavissa kappaleissa käsittelemme näihin näkökulmiin liittyvää tutkimusta. Ensimmäiseksi käymme läpi informaatiohäiriöitä ilmiönä ja tarkastelemme niiden syntyä digitaalisen mediaympäristön ja sen toimijoiden yhteisvaikutuksesta. Seuraavaksi käänämme katseemme informaatiohäiriöiden vaikutuksiin ja niiden torjumiseen, jonka jälkeen nostamme esille ilmiön tutkimukseen liittyviä kriittisiä näkökulmia. Lopuksi esittelemme tämän teemanumeron artikkelit.

Digitaalinen mediaympäristö ja sen toimijat informaatiohäiriöiden tuottajina

Informaatiohäiriöt syntyvät mediaympäristön ja sen logiikkaa hyödyntävien toimijoiden kautta. Sosiaalisen median nousu on lisännyt sisällöntuottajien määrää ja avannut mahdollisuuden erilaisille toimijoille jakaa informaatiota, näkemyksiä ja tarinoita. Informaatiohäiriöitä tuottavat sekä yksittäiset että organisoituneet toimijat sosiaalisen median vaikuttajista yrityksiin ja valtiollisiin toimijoihin (Hameleers 2023), ja niiden muodot vaihtelevat valtiollisesta informaatiovaikuttamisesta ja propagandasta harhaanjohtavaan yritysviestintään ja poliittisten mediakohujen tarkoituksenmukaiseen rakentamiseen. Samalla informaatiohäiriöt kytkeytyvät mediateknologiaan ja -logiikoihin, jotka järjestävät mediaympäristöämme ja asettavat reunaehdoja sille, minkä tyyppinen sisältö mediatilassa menestyy ja saa näkyvyyttä. Tämän myötä informaatiohäiriöt eivät aina ole suunniteltuja, vaan ne voivat olla myös vahingossa syntyneitä sosiaalisen toiminnan, digitaalisten alustojen tai mediayhteiskunnan rakenteiden sivutuotteita (Aral 2020; Suarez-Lledo ja Alvarez-Galvez 2021). Vaikka virheellistä informaatiota voidaan tuottaa ja levittää tahallisesti, jolloin tavoitteena on aiheuttaa sekaannusta ja hajaannusta, sen vastaanottajat voivat jatkaa viestien kierrättämistä tahattomasti ja näennäisen harmittomasti (Starbird ym. 2019). Virheellisen sisällön eri vaiheiden eli luomisen, tuotannon ja jakelun tarkastelu on osoittanut, että alkuperäisen sisällön luonut toimija on usein täysin eri kuin sitä levittävät tahot (Wardle ja Darakshan 2017). Informaatiohäiriöiden eri muotojen taustalla olevien pyrkimysten tai motivaatioiden tulkinta onkin haastavaa, sillä sama sisältö voi tulla jaetuksi useista eri lähtökohdista käsin.

Tutkimusten perusteella digitaalisten media-alustojen rooli informaatiohäiriöissä on ennen kaikkea niiden voimistaminen (Eriksson Krutrök ja Lindgren 2022). Sosiaalisen median algoritmit vahvistavat sisältöä, joka vetoaa tunteisiin (Knuutila ja Laaksonen 2020; Wahl-Jorgensen 2018). Digitaaliset media-alustat myös ruokkivat kohuja ja skandaaleita erityisen hyvin (Laaksonen ja Pöyry 2018; Davies 2018). Nämä vaikutukset ovat sosioteknisiä: kyse ei ole vain algoritmeista, vaan myös ihmistoiminnasta. Ihmiset uudelleenjakavat erityisesti sisältöjä, jotka herättävät voimakkaita tunteita tai ovat ideologisesti linjassa heidän maailmankuvansa kanssa (Bago ym. 2022; Bowyer ja Kahne 2019; Serrano-Puche 2021). Huomiota herättävä, tunteikas sisältö kerää siis näkyvyyttä sekä käyttäjien että algoritmien toiminnan kautta (Laaksonen 2020). Tämä heijastuu myös harhaanjohtavan informaation leviämistapoihin (ks. Chen ym. 2023). Tutkimuksissa on osoitettu, että valeutiset lähtevät faktapohjaista sisältöä helpommin viraaleiksi: ne leviävät kauemmas, nopeammin ja laajemmalle (Vosoughi ym. 2018). Soroush Vosoughin ja muiden tutkimuksen mukaan tämä pätee erityisesti politiikkaa koskevaan virheelliseen informaatioon. Micaela Vicario ym. (2016) puolestaan vertasivat salaliittoteorioiden ja tiede uutisten leviämistä sosiaalisen median verkostoissa ja osoittivat, että salaliittoteoriat leviävät tiede uutisia hitaammin, mutta niillä

on pidempi elinkaari. Molemmat uutistyyppit leviävät tyypillisesti samankaltaisten toimijoiden verkostoissa. Viime aikoina huomiota on kiinnitetty myös siihen, että digitaalisten alustojen markkina-logiikassa kiistanalaisen ja harhaanjohtavan sisällön kierrättäminen alustoilla tuottaa taloudellista hyötyä (Diaz Ruiz 2023).

Julkisessa ja tieteellisessä keskustelussa on esitetty huolta myös jatkuvasti kehittyvien teknologioiden roolista informaatiohäiriöissä. Tekoälyteknologioita, kuten teksti- ja kuvageneraattoreita sekä viestien automaattista lähettämistä ja kohdentamista hyödynnetään enenevässä määrin harhaanjohtavan tai epäautenttisen sisällön tuottamiseen ja levittämiseen mediaympäristössä (Buchanan ym. 2021; Gragnaniello ym. 2022). Digitaalinen teknologia mahdollistaa vaikuttamaan pyrkivän sisällön levittämisen automaattisesti, skaalautuvasti ja tiedon lähteen hämärtäen (Woolley ja Howard 2018). Generatiivisen tekoälyn kehittyessä sillä luodut sisällöt ovat entistä aidomman oloisia ja mahdollisesti vastaanottajalle personoidumpia, mikä lisää niiden potentiaalista vaikuttavuutta ja hankaloittaa niiden todenperäisyyden varmistamista (Goldstein ym. 2023). Vakiintuneiden faktantarkastajienkin on vaikea pysyä kehityksen perässä, saatikka puuttua uusiin harhaanjohtavan sisällön muotoihin nopeasti (emt.). Samaan aikaan automaatiota ja tekoälyä ei voi syyttää kaikesta. Vousoughi ym. (2018) osoittivat, että bottitilit eivät tehneet eroa vale uutisten ja tavallisten uutisten välillä, mutta nimenomaan ihmistilit levittivät niitä todennäköisemmin.

Lisäksi perinteisen uutismedian rooliin virheellisen informaation vahvistajana on havahduttu. Uutismedia voi tahattomasti vahvistaa virheellistä informaatiota antamalla sille näkyvyyttä (Tsfati ym. 2020), mihin altistavat esimerkiksi mediayritysten heikko taloudellinen tilanne, vähäiset resurssit ja toimitustyön ajallinen paine (Himma-Kadakas 2017; Soares ja Recuero 2021). Perinteisen journalistisen median luotettua asemaa voidaan myös hyväksikäyttää informaatiohäiriöiden luomisessa (Tsfati ym. 2020). Tätä tapahtuu ainakin kahdella tavalla. Ensinnäkin vaikuttamaan pyrkivät toimijat saattavat pyrkiä näyttämään journalistiselta mediatoimijalta visuaalisesti ja toimintatavoiltaan. Tiedossa on esimerkiksi ranskalaiseksi uutissivustoksi esittäytyvä FranceLibre24.net, jonka takaa paljastui puolalainen äärioikeistoverkosto.¹ Voittoa tavoittelemattoman disinformaatioon keskittyvän kansainvälisen asiantuntijayhteisön EU Disinfo Labin mukaan sivusto väittää julkaisevansa sisältöä luotettavista lähteistä, mutta käytännössä artikkelit ovat manipuloituja siten, että ne sisältävät vääriä tai polarisoivia viestejä ja pyrkivät vaikuttamaan Ranskan politiikkaan. Toiseksi journalistinen media osallistuu usein informaatiovaikuttamiseen jo pelkästään raportoimalla siitä ja nostamalla väitteitä yleiseen tietoisuuteen. Psykologian tutkimuksesta tiedetään, että pelkästään väitteiden toistaminen lisää niiden todentuntuisuutta (Udry ja Barber 2024). Sisältöjen tuotannon, luomisen ja levittämisen vaiheita onkin vaikea erottaa nykyisessä hybridissä mediaympäristössä, jossa sosiaalisen ja perinteisen uutismedian toimijat, käytänteet ja logiikat ovat punoutuneet tiiviisti yhteen (Chadwick 2013). Tätä kompleksisuutta on luonnehdittu sisältösekaannuksen käsit-

teellä, jolla viitataan yleisöjen kohtaamaan vaikeuteen erottaa toisistaan eri tyyppisiä sisältöjä, kuten uutisia, mainoksia ja salaliittoteorioita ja niiden tuotannon takana olevia motiiveja (Valaskivi 2022).

Informaatiohäiriöiden vaikutukset ja niiden torjuminen

Informaatiohäiriöillä on nähty olevan useita haitallisia vaikutuksia demokraattisille prosesseille (McKay ja Tenove 2021). Tutkimuksissa informaatiohäiriöiden vaikutukset on liitetty muun muassa julkisen keskustelun ja kansalaisten terveystyöskäytymisen manipulointiin, valtiollisten instituutioiden ja perinteisten episteemisten auktoriteettien roolin heikkenemiseen sekä kansalaisten laskevaan luottamukseen perinteisiä tiedontuotannon mekanismeja kohtaan (Bennett ja Livingstone 2018; Broniatowski ym. 2022; Koistinen ym. 2022). Kun disinformaatiota on käytetty osana vieraan valtion informaatiovaikuttamista, tavoitteena on ollut saada sen kohde toimimaan itselleen haitallisella tavalla ja esimerkiksi hajottaa kohdevaltion kansallista narratiivia (Badawy ym. 2018; Bjola ja Papadakis 2020; Bradshaw ja Howard 2017). Tällaisten disinformaatiokampanjoiden on nähty vaikuttaneen esimerkiksi vaaleihin levittämällä väärää informaatiota ehdokkaista, äänestystavoista tai vaalien tuloksista, mikä heikentää demokraattisten prosessien legitimitettä (Bennett ja Livingstone 2018). Tunnistettuihin kampanjoihin lukeutuvat muun muassa Brexit-äänestykseen vaikuttamistarkoituksessa sosiaalisessa mediassa kohdennettu Vote Leave -kampanja (esim. Bennett ja Livingstone 2018) ja USA:n presidentinvaalien 2016 alla toteutettu laajamittainen propagandakampanja, joka pyrki mustamaalaamaan ehdokkaana ollutta Hillary Clintonia (Bjola ja Papadakis 2020; Ferrara ym. 2020). Koronapandemian aikaisen misinformaation leviämisen on puolestaan todettu lisänneen rokote-epärointiä ja heikentäneen ihmisten mielenterveyttä (Borges do Nascimento ym. 2022). Malinformaatiotekniikoilla, kuten yksityisten tietojen hakkeroinnilla ja levittämällä, on myös havaittu olleen haitallisia vaikutuksia esimerkiksi Emmanuel Macronin kampanjaan Ranskan presidentinvaaleissa 2017 (Downing ja Ahmed 2019).

Tätä taustaa vasten Suomen kontekstissa harhaanjohtavan informaation on pelätty häiritsevän julkista keskustelua tai yleistä ymmärrystä faktoista, kuten esimerkiksi Huoltovarmuuskeskuksen selvityksessä² sekä Maanpuolustuskorkeakoulun raportissa³ todetaan. Myös Naton strategisen viestinnän huippuyksikkö on nähnyt uhkana, että harhaanjohtavan informaation käyttö vaikuttamisen strategiana voi heikentää yhteiskunnallisia arvoja, oikeusvaltion perustaa ja horjuttaa demokraattista päätöksentekoa, esimerkiksi heikentämällä luottamusta päättäjiin.⁴ Erityisesti kriisi-aikoina nähdään riskinä, että viranomaisiin kohdistetaan dis- tai malinformaatiota ja pyritään siten horjuttamaan kansalaisten luottamusta heitä kohtaan (Koistinen ym. 2022; ks. myös Kaarkoski ja Huhtamäki 2025, tässä teemanumerossa).

Tällaisesta normatiivisesta näkökulmasta informaatiohäiriöiden torjuminen on nähty tärkeänä kysymyksenä, esimerkiksi Euroopan unionin tasolla.⁵ Dis- ja misinformaatioon vastaamiseksi on esitetty ennakoivia, välittömiä sekä pitkän tähtäimen toimenpiteitä muun muassa yliopistollisessa politiikkasuosituksessa.⁶ Suomessa Huoltovarmuuskeskus on puolestaan hahmotellut mahdollisia toimenpiteitä yhteiskunnan huoltovarmuuden parantamiseksi.² Ylipäätään informaatiohäiriöiden torjumisen keinoja koskevan keskustelun voi hahmottaa keskittyneen kolmelle tasolle: 1) lainsäädäntöön ja sääntelyyn, 2) häiriöiden tehokkaaseen tunnistamiseen sekä 3) yhteiskunnallisen resilienssin rakentamiseen.

Ensinnäkin lainsäädännön ja muun sääntelyn tärkeästä roolista informaatiohäiriöiden torjunnassa on keskusteltu niin Suomessa² kuin Euroopan unionissa⁷. Myös sosiaalisen median alustojen itsesääntelyä on pidetty tärkeänä (Bennett 2023). Jälkimmäiseksi mainitussa kontekstissa toimintatavat ovat kuitenkin olleet pitkälti alustojen itsensä määriteltävissä, minkä vuoksi käytänteet ovat olleet vaihtelevia ja läpinäkyvämpiä (emt.). Moderointi on nähty tärkeänä informaatiohäiriöiden haittavaikutusten torjunnassa; kuitenkin alustojen roolia ja motivaatiota moderoinnissa on kyseenalaistettu muun muassa mahdollisten taloudellisten ja poliittisten intressien takia (Helberger 2020). Monet tutkijat ovatkin siksi korostaneet lainsäädännön merkittävää roolia digitaalisten palvelujen toimintaperiaatteiden ohjaamisessa (Bennett 2023; Saurwein ja Spencer-Smith 2020; Sirkkunen ym. 2024). Näihin haasteisiin onkin pyritty pureutumaan EU-lainsäädännössä.⁸

Toiseksi informaatiohäiriöiden tehokas tunnistaminen on ollut alan tutkimuksessa keskeinen kysymys (Zhou ja Zafarani 2020). Tunnistamiseen on tähdätty esimerkiksi laadulliseen tutkimukseen perustuvilla viitekehyksillä ja ohjeilla (esim. François 2019; Kapantai ym. 2020; Wardle ja Derakshan 2017) sekä automaattisen, esimerkiksi koneoppimista hyödyntävän tunnistuksen avulla (Guo ym. 2022; Shu ym. 2017; Zhou ja Zafarani 2020). Informaatiohäiriöiden tunnistamiseen tähtäävien laadullisten viitekehysten kehittäminen on tarjonnut tarttumapintaa niin asiantuntijoille, päättäjille kuin tutkimuksellekin, muun muassa laskennallisen tunnistamisen teoreettisena perustana. Esimerkiksi Camille François'n (2019) kehittämä ABC-viitekehys kehottaa disinformaatiota tunnistessa ja sen vakavuutta arvioitaessa kiinnittämään huomiota siihen, millaiset toimijat (*actors*) kyseessä olevaa informaatiota levittävät, miten nämä toimijat käyttäytyvät (*behavior*) ja millaisia sisältöjä (*content*) jaetaan. Tärkeää voi myös olla arvioida sisällön leviämisen määrää (*degree*) ja vaikutuksia (*effect*).⁹ Kehikkoa on käytetty muun muassa disinformaatiota jakavien verkostojen laskennalliseen tunnistamiseen Facebookissa (Giglietto ym. 2020). Automaatiota on hyödynnetty eri tavoin informaatiohäiriöiden tunnistamisessa: esimerkiksi disinformaatiota sisältäviä tekstejä on pyritty tunnistamaan verraten niiden kielellisiä ja sisällöllisiä piirteitä aiemmin disinformaatioksi paljastuneisiin teksteihin (Shu ym. 2017; Zhou ja Zafarani 2020), verkostanalyysin avulla on tutkittu informaatiohäiriöihin kontribuoivia sosi-

aalisen median verkostoja (esim. Giglietto ym. 2020; Tangherlini ym. 2020), ja manipulaatiivista trolleamista nettikeskustelussa on tunnustettu tarkastelemalla toistuvaa sosiaalisten tai keskustelun normien rikkomista (esim. Paakki ym. 2024).

Kolmanneksi tärkeäksi osa-alueeksi informaatiohäiriöiden torjuntaa koskevassa keskustelussa on noussut yhteiskunnallisen resilienssin rakentaminen ja ylläpitäminen (Moilanen 2021). Tähän on kiinnittänyt huomiota muun muassa Huoltovarmuuskeskus.² Resilienssin kannalta tärkeinä on Huoltovarmuuskeskuksen ja EU:n¹⁰ näkökulmasta katsoen pidetty medialukutaidon ylläpitämistä ja kehittämistä, verkostojen ja yhteistyön vahvistamista sekä toimintamallien sujuvoittamista. Suomessa esimerkiksi medialukutaidon kehittämiseen tähtäävistä aloitteista ovat esimerkiksi Yle Uutisluokka ja Mediamaailma.¹¹ Medialukutaidon tueksi on ehdotettu varoituksia harhaanjohtavasta sisällöstä (*flagging*), esimerkiksi sosiaalisen median tai uutisvirran mukana (Gaozhao 2021). Tutkimuksessa on myös ehdotettu kommunikaatiostrategioita, jotka voivat tukea yksilöiden resilienssiä haitallisia informaatiohäiriöitä vastaan (ns. *inoculation strategies*, Lewandowsky ja van der Linden 2021). Resilienssin rakentamisen kannalta yhteistyö eri toimijoiden välillä on nähty erityisen tärkeänä, sillä haitallisten informaatiohäiriöiden ongelma on yhteinen; silti siihen vastaamisessa esimerkiksi Suomessa toimet ovat Huoltovarmuuskeskuksen esiselvityksen mukaan valuneet hajautetusti eri toimijoille.² EU on pyrkinyt vahvistamaan yhteistyötä haitallisten informaatiohäiriöiden torjumiseksi luomalla uusia toimielimiä kuten ”European Digital Media Observatory”.¹² Erityisesti journalistisen median roolia on korostettu resilienssin ylläpitämisessä ja uutismediaan kohdistuvan luottamuksen rakentamisessa niin EU-politiikassa⁶ kuin myös tutkimuksessa (Yu ym. 2022; Matikainen, Horowitz ja Tuomola 2025, tässä teemanumerossa). Faktantarkistus onkin noussut monessa maassa tärkeäksi vastavoimaksi informaatiohäiriöille, esimerkkinä muun muassa organisaatiot kuten Faktabaari, Politifact, Fullfact, Snopes ja journalistien pyörittämät faktantarkistukseen keskittyvät verkkosivut ja blogit. Toisaalta vaaditaan faktantarkistukseen liittyvän osaamisen jatkuvaa ylläpitämistä, jotta nykyisen informaatioympäristön ongelmiin osattaisiin mediassa vastata (Vehkoo 2025, tässä teemanumerossa).

Suomea on suitsutettu medialukutaidon ja propagandan vastaisen ”taistelun” luovattuna maana kansainvälisessä uutisoinnissa.¹³ Tutkimuksessa tätä näkökulmaa on haastettu (Bjola ja Papadakis 2020; Seuri ym. 2021). Suomen historia Venäjän ”ikeen alla” navigoivana itsenäisenä valtiona ja Venäjän propagandan vastustajana näkyy siinä, miten suomalaisesta resilienssistä puhutaan (Bjola ja Papadakis 2020). Tämä narratiivi on ehkä osaltaan, kansainvälisen uutisoinnin ja koulurankingien ohella, ollut muovaamassa kansainvälisesti ajatusta Suomesta erityisen ”resilienttinä” disinformaatiolle ja propagandalle. Monet toimijat, muun muassa Huoltovarmuuskeskus, ovat kuitenkin kyseenalaistaneet tätä käsitystä ja esittäneet huolensa siitä, ettei Suomessa ollakaan niin resilienttejä tai varautuneita kuin on ajateltu (Havula ja Salo 2025, tässä

teemanumerossa; Seuri ym. 2021). Informaatiohäiriöiden torjumisen kannalta tarvitaan siis kriittistä tilanne- sekä itsearviointia nykyisestä kestävydestä ja osaamisesta.

Kriittinen ja kontekstuaalinen näkökulma informaatiohäiriöihin

Tutkijat ovat peräänkuuluttaneet myös kriittistä näkökulmaa informaatiohäiriöitä koskevaan akateemiseen ja julkiseen keskusteluun (Heikkilä 2025, tässä teemanumerossa). Osa tutkijoista on esittänyt, että informaatiohäiriöihin liittyvää uhkaa on liioiteltu ja että niihin liittyviä haittoja on ymmärretty väärin. Ceren Budak ym. (2024) nostavat esille kolme julkisessa keskustelussa usein esiintyvää väärinkäsitystä, jotka he kumoavat tutkimustiedon pohjalta. Ensimmäinen on, että ihmisten keskimääräinen altistuminen haitallisille ja virheelliselle sisällölle sosiaalisen median alustoilla on korkea. Akateeminen tutkimus kuitenkin osoittaa, että tämä koskee vain hyvin pientä osaa ihmisistä (Budak ym. 2024, 46–48; esim. Watts ja Rothschild 2017). Toiseksi julkisessa keskustelussa algoritmit nähdään suurelta osin vastuussa tästä altistumisesta. Budak ym. mukaan tämä väite sivuuttaa sen, ettei laajamittaista tutkimusnäyttöä algoritmien suorasta vaikutuksesta ole, ja jättää varjoonsa käyttäjien itsensä hakeutumisen virheellisten tai haitallisten sisältöjen äärelle (Budak ym. 2024, 48). Kolmanneksi sosiaalisen median haitallisista vaikutuksista yhteiskuntaan on pääasiassa vain sellaista tutkimusnäyttöä, jossa tuodaan ilmi ilmiöiden välisiä korrelaatioita syy-seuraussuhteiden sijaan (emt., 48–49).

Felix Simon ym. (2023) puolestaan esittävät, että huoli generatiivisen tekoälyn vaikutuksista virheellisen informaation tuotantoon on liioiteltu. Uusien tekoälyteknologioiden kehittymisen on väitetty muun muassa lisäävän merkittävästi virheellisen informaation määrää¹⁴, parantavan sen laatua (esim. Epstein ja Hertzmann 2023) ja lisäävän sen uskottavuutta käyttäjäkohtaisen personoinnin kautta.¹⁵ Simon ym. (2023) kuitenkin huomauttavat, ettei virheellisen informaation määrän lisääntyminen tarkoita sen kysynnän tai kulutuksen lisääntymistä, sillä inhimillinen huomiokyky on rajallinen. Toisekseen he esittävät, että vaikka disinformaation visuaalinen ja tekstuaalinen laatu voi parantua uusien teknologioiden avulla, ihmiset eivät välttämättä altistu sille merkittävästi enemmän kuin aiemmin, sillä median sisältöjä kulutetaan pitkälti luotetuista valtavirtalähteistä (Simon ym. 2023; myös Altay ym. 2022). Kolmanneksi he muistuttavat, että vaikka generatiivisen tekoälyn avulla on mahdollista luoda tietyille käyttäjille personoitua virheellistä informaatiota, on sen levittäminen yhä kallista (emt.; myös Kapoor ja Narayanan 2023). Lisäksi vaikka personoitu informaatio tavoitaisikin käyttäjiä, sen vaikutus ei välttämättä ole suuri (Simon ym. 2023). Informaatiohäiriöiden ajassa käyttäjät kehittäjät jatkuvasti uusia tapoja arvioida sosiaalisessa mediassa vastaanottamaansa informaatiota kriittisesti (Wagner ja Boczkowski 2019).

Myös informaatiohäiriöiden lomittuminen kulttuuristen tapojen ja sosio-poliittisen kontekstien kanssa voi tuottaa ilmiön ymmärtämiseen liittyviä väärinkäsityksiä. Tutkijat ovat huomauttaneet, että esimerkiksi trollaaminen rinnastetaan usein pahanthahtoisen vaikuttamisen kanssa, mutta sitä voidaan tarkastella myös osana internet-kulttuuria ja joissakin tilanteissa jopa tapana osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun tai harjoittaa aktivismia sekä viihdyttämisen ja viihtymisen keinona (Paakki 2024; Phillips 2015). Audiovisuaalisessa viestinnässä käytettävät syvävääreännökset, tehosteet ja filterit voidaan myös nähdä harhaanjohtavien sisältöjen tuottamisen välineinä (Dan ym. 2021). Toisaalta niillä voi olla tärkeitä tietyn digitaalisen alustan kulttuuriin liittyviä ilmaisullisia funktiota (Sihvonen 2025, tässä teemanumerossa). Lisäksi vastaanoton konteksti vaikuttaa tulkintaan ja voi kääntää esimerkiksi satiirisen viestin vastaanottajan mielessä misinformaatioksi (Wardle ja Derakshan 2017, 16–17). Zea Szebeni (2024) puolestaan muistuttaa, että poliittisesti polarisoituneessa yhteiskunnassa disinformaation levittäminen tai salaliittoajattelu voi olla myös keino selviytyä epävakaaassa ympäristössä ja tapa jäsentää suhdetta esimerkiksi epäluottamusta herättävään hallintoon. Aiheen ympärille kietoutuva uhkadiskurssi voi altistaa väärinymmärryksille, jotka puolestaan ovat haitallisia, jos ne pääsevät ohjaamaan uhkien torjumiseen liittyviä toimenpiteitä väärään suuntaan (Budak ym. 2024; Tuomola 2025, tässä teemanumerossa).

Informaatiohäiriöiden yhteydessä normatiivisilla, häiriöiden torjuntaan ja niihin varautumiseen liittyvillä näkökulmilla on taipumusta korostua etenkin viranomaisten puheissa ja julkisessa keskustelussa mutta myös tutkimuksessa. Esitämmeikin, että informaatiohäiriöitä ja niihin liittyvää julkista keskustelua on syytä tarkastella sekä kriittisesti että kontekstisidonnaisesti. Jatkuvasti muuttuvien informaatiohäiriöiden kentällä on paljon tilaa perustutkimukselle, joka lisää ymmärrystä ilmiöstä ja sen monista puolista sekä antaa eväitä häiriöiden torjuntaan. Esimerkiksi virheelliseen informaatioon liittyvä määrällinen tutkimustieto on puutteellista. Kuten Jakub Kalenský (2022, 175) huomauttaa, emme tiedä kuinka monta disinformaatiokanavaa on olemassa, onko niiden määrä lisääntymässä vai vähentymässä, kuinka paljon viestejä näiltä kanavilta lähetetään, kuinka monta ihmistä viestit tavoittavat ja kuinka moni niihin lopulta uskoo. Myös EU-tasolla on korostettu, että on tärkeää luoda selkeä käsitys siitä, mitä haitalliset informaatiohäiriöt ovat ja miten niihin kytkeytyvä toiminta tarkasti ottaen määritellään.¹⁶ Esimerkiksi dis- ja misinformaatiota voidaan hahmottaa niiden harhaanjohtavuuden, todenmukaisuuden ja intentionaalisuuden kautta – mutta jotkin ilmaisun muodot, kuten ironia tai viihdetarkoituksessa käytetyt filterit, voivat sisältää tarkoituksellisesti väärää informaatiota olematta kuitenkaan harhaanjohtavia tai haitallisia (vrt. Sjøe 2021). Informaatiohäiriöiden haitallisuus voi olla hyvinkin kontekstisidonnaista. Samaan aikaan tutkimus on keskittynyt tyypillisesti ääri-ilmiöihin ja niiden seurauksiin.

Tämän teemanumeron artikkelit tarjoavat sekä kriittisiä että kontekstilähtöisiä näkökulmia informaatiohäiriöihin tarkastellen ilmiötä niin digitaalisten alustojen, kansalaisten, sosiaalisen median vaikuttajien, journalismin kuin tutkimuskirjallisuuden kontekstissa.

Miina Kaarkoski ja Jukka Huhtamäki soveltavat artikkelissaan *Nato-kriittiset episteemiset yhteisöt Telegramissa ja X:ssä* episteemisen yhteisön käsitettä ymmärtääkseen sosiaalisen median natokriittisissä laitayhteisöissä tapahtuvaa argumentaatiota. Kirjoittavat tutkivat viestejä Telegramin suomenkielisistä keskusteluryhmistä ja X-viestipalvelusta verkostoanalyysin ja laadullisen analyysin yhdistelmällä ja analysoivat miten keskeisillä ”natottaja” ja ”natokiima” -käsitteillä argumentoidaan keskusteluissa käsityksiä tiedollisesta auktoriteetista, arvoista ja uskomuksista sekä poliittisista päämääristä. Analyysin tuloksena tunnistetaan kaksi episteemistä yhteisöä: instituutioita kunnioittava yhteisö ja instituutiiovastainen yhteisö. Nämä eivät ole sosiaalisia yhteisöjä, vaan episteemisiä, yhteisten tiedollisten käsitysten, käsitteistön ja argumentaation kautta tunnistettavia muodostumia.

Tanja Sihvosen artikkelissa *Arkisia informaatiohäiriöitä vai luovaa ilmaisua?* tarkastellaan videosisältöjen tehosteita ja syvävääreännöksiä TikTokissa. TikTokin tehosteet ja filtrit ovat usein tekoälyavusteisia työkaluja, joiden avulla käyttäjät pystyvät muokkaamaan videoita säilyttäen kuitenkin samalla autenttisuuden illuusion. Sihvonen pohtii, millä tavoin nämä tehosteet toimivat informaatiohäiriönä sikäli, että ne hälventävät aidon ja epäaidon sisällön sekä tiedon välittämisen ja vääristelyn rajoja entisestään ja toisaalta edistävät sisältöjen mittavaa kiertoa eri mediamuodoissa. Sihvosen artikkeli pureutuu niihin mediateknologian uusiin muotoihin, jotka mahdollistavat informaation – vieläpä kuvallisen sellaisen – manipulointia ja laajentavat yksittäisten käyttäjien toimintamahdollisuuksia ja sitä kautta lisäävät informaatioympäristön epävakaisuutta.

Artikkelissaan *Disinformaation diskurssi julkisessa keskustelussa* Salla Tuomola tarkastelee, miten uutismediaan ja journalismiin luottamuksensa menettäneet kansalaiset kuvaavat omaa kokemustaan ja tulkitsevat yhteiskunnassa vallitsevaa disinformaation diskurssia. Disinformaation diskurssi on politisoitunutta, usein leimaavaa puhetta informaation oikeellisuudesta. Sitä käytetään yhteiskunnassa usein vastapuoleen kohdistuvana syyllistävänä ja delegitimoivana puheena (Hameleers 2024). Tuomolan haastatteluaineiston analyysi nostaa esille haastateltujen kokemuksen siitä, että heitä on erityisesti korona-aikana mitätöity ja leimattu julkisessa keskustelussa erityisesti median toimesta. Tuomola pohtii, miten disinformaatioon liittyvät diskursiiviset käytännöt voivat marginalisoida yhteiskunnallisia ryhmiä ja siten heikentää kansalaisten osallisuutta ja osallistumista.

Tuomas Heikkilä tekee artikkelissaan kirjallisuuskatsauksen harhaanjohtavan viestinnän ongelmanmäärittelyihin ja niitä kohtaan esitettyyn kritiikkiin. Artikkelissaan *Harhaanjohtavan viestinnän kiistellyt vaarat* Heikkilä käy läpi integroivalla kirjal-

lisuuskatsausmenetelmällä artikkeleita, jotka ovat problematisoineet harhaanjohtavan viestinnän ongelmien luonnetta, laajuutta ja vakavuutta. Analyysin perusteella ongelmanmäärittelyssä toistuu neljä puutetta: liioittelu, epämääräisyys, lyhytnäköisyys ja tarkoitushakuisuus. Artikkelin tulokset auttavat tarkistamaan mis- ja disinformaatiosta käytävän julkisen keskustelun, sääntelyn ja tutkimuksen oletuksia.

Janne Matikaisen, Minna Horowitzin ja Salla Tuomolan analyysissä *Luottamuksen rooli informaatiohäiriöiden torjunnassa* raportoidaan tuloksia tuoreesta kansallisesta kyselytutkimusaineistosta, joka käsittelee mediakuluttajien medialuottamusta ja itseluottamusta omaan medialukutaitoon erityisesti virheellisen informaation tunnistamisessa. Vastajat raportoivat vahvaa luottamusta uutismediaan ja korkeaa mediaitseluottamusta, mutta aineisto osoittaa myös että molemmat muuttajat ovat alhaisempia vähemmän koulutetuilla, iäkkäämmillä ja perussuomalaisten kannattajilla. Matalan mediaitseluottamuksen vastaajaryhmää luonnehtii perinteisen median käyttö, huoli informaatioympäristön tilasta sekä toive valvoa ja säännellä internetiä.

Nuppu Pelevinan katsaus *Vaikuttajapropagandaa – katsaus somevaikuttajakulttuurin katvealueelle* tuo yhteen sosiaalisen median vaikuttajiin keskittynyttä tutkimusta ja propagandatutkimusta. Pelevina esittää, että kaupallisten lifestyle-vaikuttajien tehokkuus poliittisina, ideologisina ja manipulatiivisina toimijoina on huomattu sekä julkisessa keskustelussa että akateemisessa tutkimuksessa, ja pohtii mitä somevaikuttajien tutkimus voisi tuoda digitaalisen propagandan tutkimuksen kentälle ja millaisia haasteita sosiaalisen median propagandan tutkimukseen sisältyy.

Teemanumeron päättää kaksi yhteiskunnallisten toimijoiden puheenvuoroa teemanumeron aiheista. Faktabaaria edustavien Pipsa Havulan ja Mikko Salon puheenvuoro *Käytännön lääkkeitä informaatiohäiriöihin* keskittyy faktantarkistukseen ja erityisesti sen nykytilaan ja rooliin Metan ilmoitettua, että yhtiö luopuu faktantarkistusohjelmastaan Yhdysvalloissa. Mikä on faktantarkistuksen tulevaisuus, jos alustayritykset luopuvat roolistaan sen globaalina ajurina? Entä mitä muita lääkkeitä informaatiohäiriöihin on? Toimittaja Johanna Vehkoo puolestaan pohtii puheenvuorossaan *Disinformaation kultakausi koittaa saastuneessa informaatioympäristössä* totuudenjälkeisen ajan käsitteen käyttökelpoisuutta nykyisessä informaatioympäristössä, joka vaikuttaa monin tavoin olevan jopa immuuni faktantarkistukselle. Elämmekö totuudenjälkeisyyden ja disinformaation kultakautta?

Kultakausi tai ei, uskomme, että median ja viestinnän tutkimuksella on edelleen erityisen paljon annettavaa, kun pyrimme ymmärtämään ja vastaamaan erilaisiin informaatiohäiriöihin. Tästä teemanumeron tekstit ovat kaikki erinomaisia esimerkkejä.

Kiitokset ja rahoitus

Kiitämme *Disinformaation muuttuvat muodot* -tutkimushankkeen rahoittajaa, Helsingin Sanomain Säätiötä sekä tämän teemanumeron kirjoittajia ja vertaisarvioijia täsmällisestä ja pitkäjänteisestä työstä.

Kirjallisuus

- Altay, Sacha, Rasmus Kleis Nielsen ja Richard Fletcher. 2022. "Quantifying the 'Infodemic': People Turned to Trustworthy News Outlets During the 2020 Coronavirus Pandemic." *Journal of Quantitative Description: Digital Media* 2. <https://journalqd.org/article/view/3617/2703>
- Aral, Sinan. 2020. *The Hype Machine: How Social Media Disrupts Our Elections, Our Economy, and Our Health – and How We Must Adapt*. London: Currency.
- Badawy, Adam, Emilio Ferrara ja Kristina Lerman. 2018. "Analyzing the Digital Traces of Political Manipulation: The 2016 Russian Interference Twitter Campaign." *International Conference on Advances in Social Networks Analysis and Mining (ASONAM)*, 258–265. IEEE/ACM.
- Bago, Bence, Leah R. Rosenzweig, Adam J. Berinsky ja David G. Rand. 2022. "Emotion May Predict Susceptibility to Fake News but Emotion Regulation Does Not Seem to Help." *Cognition and Emotion* 36 (6): 1166–1180. <https://doi.org/10.1080/02699931.2022.2090318>
- Bennett, W. Lance. 2023. "Killing the golden goose? A framework for regulating disruptive technologies." *Information, Communication & Society* 26 (1): 16–36. <https://doi.org/10.1080/1369118X.2021.1994625>
- Bennett, W. Lance ja Steven Livingston. 2018. "The Disinformation Order: Disruptive Communication and the Decline of Democratic Institutions." *European Journal of Communication* 33 (2): 122–139. <https://doi.org/10.1177/0267323118760317>
- Bjola, Corneliu ja Krysiana Papadakis. 2020. "Digital Propaganda, Counterpublics and the Disruption of the Public Sphere: The Finnish Approach to Building Digital Resilience." *Cambridge Review of International Affairs* 33 (5): 638–666.
- Borges do Nascimento, Israel J., Ana B. Pizarro, Jussara M. Almeida, Natasha Azzopardi-Muscat, Marcos A. Gonçalves, Maria Björklund ja David Novillo-Ortiz. 2022. "Infodemics and Health Misinformation: A Systematic Review of Reviews." *Bulletin of the World Health Organization* 100 (9): 544–561. <https://doi.org/10.2471/BLT.21.287654>
- Bowyer, Benjamin ja Joseph Kahne. 2019. "Motivated Circulation: How Misinformation and Ideological Alignment Influence the Circulation of Political Content." *International Journal of Communication* 13: 25. <https://ijoc.org/index.php/ijoc/article/view/11527>
- Bradshaw, Samantha ja Philip Howard. 2017. *Troops, Trolls and Troublemakers: A Global Inventory of Organized Social Media Manipulation*. Oxford: Oxford Internet Institute.
- Broniatowski, David A., Daniel Kerchner, Fouzia Farooq, Xiaolei Huang, Amelia M. Jamison, Mark Dredze, Sandra Crouse Quinn ja John W. Ayers. 2022. "Twitter and Facebook posts about COVID-19 are less likely to spread misinformation compared to other health topics." *PLoS ONE* 17 (1): e0261768. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0261768>
- Buchanan, Ben, Andrew Lohn, Micah Musser ja Katerina Sedova. 2021. *Truth, Lies, and Automation: How Language Models Could Change Disinformation*. Center for Security and Emerging Technology, Georgetown University. <https://doi.org/10.51593/2021CA003>
- Budak, Ceren, Brendan Nyhan, David M. Rothschild, Emily Thorson, ja Duncan J. Watts. 2024. "Misunderstanding the Harms of Online Misinformation." *Nature* 630: 45–53. <https://doi.org/10.1038/s41586-024-07417-w>
- Chadwick, Andrew. 2013. *The Hybrid Media System: Politics and Power*. Oxford University Press.
- Chen Sijing, Lu Xiao ja Akit Kumar. 2023. "Spread of misinformation on social media: What contributes to it and how to combat it." *Computers in Human Behavior* 141: 107643. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2022.107643>
- Dan, Viorela, Britt Paris, Joan Donovan, Michael Hameleers, Jon Roozenbeek, Sander van der Linden ja Christian von Sikorski. 2021. "Visual Mis- and Disinformation, Social Media, and Democracy." *Journalism & Mass Communication Quarterly* 98 (3): 641–664. <https://doi.org/10.1177/10776990211035395>

- Davies, William. 2018. *Nervous states: How feeling took over the world*. New York: Random House.
- Diaz Ruiz, Carlos. 2023. "Disinformation on Digital Media Platforms: A Market-Shaping Approach." *New Media & Society* 27 (4): 2188–2211. <https://doi.org/10.1177/14614448231207644>
- Downing, Joseph ja Wasim Ahmed. 2019. "#MacronLeaks as a "Warning Shot" for European Democracies: Challenges to Election Blackouts Presented by Social Media and Election Meddling During the 2017 French Presidential Election." *French Politics* 17 (3): 257–278. <https://doi.org/10.1057/s41253-019-00090-w>
- Eriksson Krutrök, Moa ja Simon Lindgren. 2022. "Social Media Amplification Loops and False Alarms: Towards a Sociotechnical Understanding of Misinformation During Emergencies." *The Communication Review* 25 (2): 81–95. <https://doi.org/10.1080/10714421.2022.2035165>
- Epstein, Ziv ja Aaron Hertmann. 2023. "Art and the Science of Generative AI." *Science* 380 (6650): 1110–1111. <https://doi.org/10.1126/science.adh4451>
- Ferrara, Emilio, Herbert Chang, Emily Chen, Goran Muric ja Jaimin Patel. 2020. "Characterizing social media manipulation in the 2020 US presidential election." *First Monday* 25 (11). <https://doi.org/10.5210/fm.v25i11.11431>
- François, Camille. 2019. *Actors, behaviors, content: A disinformation ABC. A working paper of the Transatlantic High Level Working Group on Content Moderation Online and Freedom of Expression*. Annenberg Public Policy Center, University of Pennsylvania.
- Freelon, Deen ja Chris Wells. 2020. "Disinformation as Political Communication." *Political Communication* 37 (2): 145–156. <https://doi.org/10.1080/10584609.2020.1723755>
- Gaozhao, Dongfang. 2021. "Flagging fake news on social media: An experimental study of media consumers' identification of fake news." *Government Information Quarterly* 38 (3): 101591.
- Giglietto, Fabio, Nicola Righetti, Luca Rossi ja Giada Marino. 2020. "It takes a village to manipulate the media: coordinated link sharing behavior during 2018 and 2019 Italian elections." *Information, Communication & Society* 23 (6): 867–891.
- Goldstein, Josh A., Girish Sastry, Micah Musser, Renee DiResta, Matthew Gentzel ja Katerina Sedova. 2023. "Generative language models and automated influence operations: Emerging threats and potential mitigations." arXiv preprint [arXiv:2301.04246](https://arxiv.org/abs/2301.04246)
- Graganiello, Diego, Francesco Marra ja Luisa Verdoliva. 2022. "Detection of AI Generated Synthetic Faces." *Teoksessa Handbook of Digital Face Manipulation and Detection*, toimittaneet Christian Rathgeb, Ruben Tolosana, Ruben Vera-Rodriguez ja Christoph Busch, 191–212. Cham: Springer.
- Guo, Zhijiang, Michael Schlichtkrull ja Andreas Vlachos. 2022. "A Survey on Automated Fact-Checking." *Transactions of the Association for Computational Linguistics* 10: 178–206. https://doi.org/10.1162/tacl_a_00454
- Hameleers, Michael. 2024. "Misinformation Campaigns, Populism, and the Role of Journalism." *Teoksessa Media Influence on Opinion Change and Democracy*, toimittaneet Manuel Goyanes ja Azahara Cañedo, 27–43. Lontoo: Palgrave.
- Hameleers, Michael. 2023. "Disinformation as a Context-Bound Phenomenon: Toward a Conceptual Clarification Integrating Actors, Intentions, and Techniques of Creation and Dissemination." *Communication Theory* 33 (1): 1–10. <https://doi.org/10.1093/ct/qtac021>
- Hansson, Sten, Kati Orru, Sten Torpan, Asta Bäck, Austeja Kazemekaityte, Sunniva Frislid Meyer, Johanna Ludvigsen, Lucia Savadori, Alessandro Galvagni ja Ala Pigrée. 2021. "COVID-19 Information Disorder: Six Types of Harmful Information during the Pandemic in Europe." *Journal of Risk Research* 24 (3–4): 380–93. <https://doi.org/10.1080/13669877.2020.1871058>
- Havula, Pipsa ja Mikko Salo. 2025. "Käytännön lääkkeitä informaatiohäiriöihin." *Media & viestintä* 48 (1): 173–176. <https://doi.org/10.23983/mv.159849>

- Heikkilä, Tuomas. 2025. "Harhaanjohtavan viestinnän kiistellyt vaarat: Integroiva kirjallisuuskatsaus mis- ja disinformaation ongelmanmäärittelyjen kritiikkiin." *Media & viestintä* 48 (1): 112–140. <https://doi.org/10.23983/mv.148332>
- Helberger, Natali. 2020. "The Political Power of Platforms: How Current Attempts to Regulate Misinformation Amplify Opinion Power." *Digital Journalism* 8 (6): 842–854. <https://doi.org/10.1080/21670811.2020.1773888>
- Himma-Kadakas, Marju. 2017. "Alternative Facts and Fake News Entering Journalistic Content Production Cycle." *Cosmopolitan Civil Societies: An Interdisciplinary Journal* 9 (2): 25–40. <http://dx.doi.org/10.5130/ccs.v9i2.5469>
- Kaarkoski, Miina ja Jukka Huhtamäki. 2025. "Natokriittiset episteemiset yhteisöt Telegramissa ja X:ssä." *Media & viestintä* 48 (1): 22–58. <https://doi.org/10.23983/mv.148555>
- Kalenský, Jakub. 2022. "How to Defend Against Covid Related Disinformation." Teoksessa *COVID-19 Disinformation: A Multi-National, Whole of Society Perspective*, toimittaneet Richard Gill ja Robert Goolsby, 165–200. Advanced Sciences and Technologies for Security Applications. Cham: Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-030-94825-2_7
- Kapantai, Eleni, Androniki Christopoulou, Christos Berberidis ja Vassilios Peristeras. 2020. "A Systematic Literature Review on Disinformation: Toward a Unified Taxonomical Framework." *New Media & Society* 23 (5): 1301–1326. <https://doi.org/10.1177/1461444820959296>
- Kapoor, Sayash ja Arvind Narayanan. 2023. "How to Prepare for the Deluge of Generative AI on Social Media." Knight First Amendment Institute, Columbia University. <https://knightcolumbia.org/content/how-to-prepare-for-the-deluge-of-generative-ai-on-social-media>
- Koistinen, Pekka, Milla Alaraatikka, Teija Sederholm, Dominic Savolainen, Aki-Mauri Huhtinen ja Miina Kaarkoski. 2022. "Public Authorities as a Target of Disinformation." *European Conference on Cyber Warfare and Security* 21 (1): 123–129.
- Knuutila, Aleksi ja Salla-Maaria Laaksonen. 2020. "Viraali vihaisuus ja tahmea nauru: tunteet ja algoritmit digitaalisessa vaalikampanjoinnissa." Teoksessa *Politiikan ilmastonmuutos: Eduskuntavaalitutkimus 2019*, toimittaneet Sami Borg, Elina Kestilä-Kekkonen ja Hanna Wass, 394–418. Oikeusministeriön julkaisuja. Selvityksiä ja ohjeita, Nro 2020:5. Helsinki: Oikeusministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-838-7>
- Laaksonen, Salla-Maaria. 2020. "Viestinnän Infrastruktuurit: Kuka Päättää, Mistä Verkossa Keskustellaan?" Teoksessa *Kuka Maailmaa Hallitsee? Vallan Umpisolmuja Avaamassa*, 105–120. Helsinki: Gaudeamus.
- Laaksonen, Salla-Maaria ja Essi I. Pöyry. 2018. "Pahastumista vai politiikkaa: Sosiaalisen median kohut affektiivisessä keskustelukulttuurissa." *Wider Screen* 11 (3). <http://widerscreen.fi/numerot/2018-3/pahastumista-vai-politiikkaa-sosiaalisen-median-kohut-affektiivisessa-keskustelukulttuurissa/>
- Lawrence, Michael, Thomas Homer-Dixon, Scott Janzwood, Johan Rockström, Ortwin Renn ja Jonathan F. Donges. 2024. "Global Polycrisis: The Causal Mechanisms of Crisis Entanglement." *Global Sustainability* 7: e6. <https://doi.org/10.1017/sus.2024.1>
- Lewandowsky, Stephan ja Sander van der Linden. 2021. "Countering misinformation and fake news through inoculation and prebunking." *European Review of Social Psychology* 32 (2): 348–384. <https://doi.org/10.1080/10463283.2021.1876983>
- Mantila, Markku ja Jouni Mölsä. 2024. *Valehtelua, vakoilua ja valtiollista vaikuttamista*. Jyväskylä: Docendo.
- Matikainen, Janne, Minna Horowitz ja Salla Tuomola. 2025. "Luottamuksen rooli informaatiohäiriöiden torjunnassa: Suomalaisten mediakuluttajien kokemus medialuottamuksesta ja mediaitseluottamuksesta." *Media & viestintä* 48 (1): 141–159. <https://doi.org/10.23983/mv.148376>

- McKay, Spencer ja Chris Tenove. 2021. "Disinformation as a Threat to Deliberative Democracy." *Political Research Quarterly* 74 (3): 703–717. <https://doi.org/10.1177/1065912920938143>
- Moilanen, Panu. 2021. "Complexity and Resilience" Teoksessa *The Political Analyst's Field Guide to Finland*, toimittaneet Klaus Ilmonen ja Panu Moilanen, 103–125. Jyväskylän yliopisto: JYU Reports. <https://doi.org/10.17011/jvureports/2021/10>
- Paakki, Henna. 2024. *Asymmetric Conversational Strategies: Methods for Detecting Manipulative Online Trolling*. Department of Computer Science, Aalto University.
- Paakki, Henna, Heidi Vepsäläinen, Antti Salovaara ja Bushra Zafar. 2024. "Detecting Covert Disruptive Behavior in Online Interaction by Analyzing Conversational Features and Norm Violations." *ACM Transactions on Computer-Human Interaction* 31 (2): Article 20. <https://doi.org/10.1145/3635143>
- Pelevina, Nuppu. 2025. "Vaikuttajapropagandaa: Katsaus somevaikuttajakulttuuriin katvealueelle." *Media & viestintä* 48 (1): 160–172. <https://doi.org/10.23983/mv.148409>
- Phillips, Whitney. 2015. *This is why we can't have nice things: Mapping the relationship between online trolling and mainstream culture*. Cambridge, MA: Mit Press.
- Rantanen, Terhi. 2024. *Dead Men's Propaganda: Ideology and Utopia in Comparative Communications Studies*. London: LSE Press. <https://doi.org/10.31389/lsepress.wmf>
- Ross, Andrew S. ja Damian J. Rivers. 2018. "Discursive Deflection: Accusation of "Fake News" and the Spread of Mis- and Disinformation in the Tweets of President Trump." *Social Media + Society* 4 (2). <https://doi.org/10.1177/205630511876010>
- Saurwein, Florian ja Charlotte Spencer-Smith. 2020. "Combating Disinformation on Social Media: Multilevel Governance and Distributed Accountability in Europe." *Digital Journalism* 8 (6): 820–841. <https://doi.org/10.1080/21670811.2020.1765401>
- Serrano-Puche, Javier. 2021. "Digital Disinformation and Emotions: Exploring the Social Risks of Affective Polarization." *International Review of Sociology* 31 (2): 231–245. <https://doi.org/10.1080/03906701.2021.1947953>
- Seuri, Olli, Hannu-Pekka Ikäheimo, Antto Vihma ja Jarno Hartikainen. 2021. "Media and the Information Environment: There Is No such thing as Nordic Exceptionalism." Teoksessa *The Political Analyst's Field Guide to Finland*, toimittaneet Klaus Ilmonen ja Panu Moilanen, 103–125. Jyväskylän yliopisto: JYU Reports. <https://doi.org/10.17011/jvureports/2021/10>
- Shu, Kai, Amy Sliva, Suhang Wang, Jiliang Tang ja Huan Liu. 2017. "Fake news detection on social media: A data mining perspective". *ACM SIGKDD explorations newsletter* 19 (1): 22–36.
- Sihvonen, Tanja. 2025. "Arkista informaatiohäirintää vai luovaa ilmaisu? Tehostetut videosisällöt ja syväväärennökset TikToksissa." *Media & viestintä* 48 (1): 59–86. <https://doi.org/10.23983/mv.149489>
- Simon, Felix M., Sacha Altay ja Hugo Mercier. 2023. "Misinformation Reloaded? Fears about the Impact of Generative AI on Misinformation Are Overblown." *Harvard Kennedy School (HKS) Misinformation Review* 4 (5).
- Sirkkunen, Esa, Riku Neuvonen ja työryhmä. 2024. *Media alustojen ajassa*. Gaudeamus, Helsinki.
- Soares, Felipe ja Raquel Recuero. 2021. "How the Mainstream Media Help to Spread Disinformation about Covid-19." *M/C Journal* 24 (1). <https://doi.org/10.5204/mcj.2735>
- Søe, Sille Obeliz. 2021. "A unified account of information, misinformation, and disinformation." *Synthese* 19: 5929–5949. <https://doi.org/10.1007/s11229-019-02444-x>
- Starbird, Kate, Ahmer Arif ja Tom Wilson. 2019. "Disinformation as Collaborative Work: Surfacing the Participatory Nature of Strategic Information Operations." *Proceedings of the ACM on Human-Computer Interaction* 3 (CSCW), 1–26. ACM.
- Suarez-Lledo, Víctor ja Javier Alvarez-Galvez. 2021. "Prevalence of Health Misinformation on Social Media: Systematic Review." *Journal of Medical Internet Research* 23 (1): e17187. <https://doi.org/10.2196/17187>

- Szebeni, Zea. 2024. *The Truth Always Comes Out: Disinformation and the Dynamics of Truth in Hungary's Sociopolitical Landscape*. Faculty of Social Sciences, University of Helsinki.
- Tandoc, Edson C., Zheng Wei Lim ja Richard Ling. 2017. "Defining 'Fake News': A Typology of Scholarly Definitions." *Digital Journalism* 6 (2): 137–53. <https://doi.org/10.1080/21670811.2017.1360143>
- Tangherlini, Timothy, Shadi Shahsavari, Behnam Shahbazi, Ehsan Ebrahimzadeh ja Vwani Roychowdhury. 2020. "An automated pipeline for the discovery of conspiracy and conspiracy theory narrative frameworks: Bridgegate, Pizzagate and storytelling on the web." *PLoS ONE* 15 (6): e0233879. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0233879>
- Tsfati, Yariv, Hajo G. Boomgaarden, Jesper Strömbäck, Rens Vliegenthart, Arjen Damstra ja Elina Lindgren. 2020. "Causes and Consequences of Mainstream Media Dissemination of Fake News: Literature Review and Synthesis." *Annals of the International Communication Association* 44 (2): 157–173. <https://doi.org/10.1080/23808985.2020.1759443>
- Tuomola, Salla. 2025. "Disinformaation diskurssi julkisessa keskustelussa: Kriittinen katsaus luottamuksensa menettäneiden kokemukseen." *Media & viestintä* 48 (1): 87–111. <https://doi.org/10.23983/mv.148433>
- Udry, Jessica ja Sarah J. Barber. 2024. "The Illusory Truth Effect: A Review of How Repetition Increases Belief in Misinformation." *Current Opinion in Psychology* 56: 101736. <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2023.101736>
- Valaskivi, Katja. 2022. "Circulation of Conspiracy Theories in the Attention Factory." *Popular Communication* 20 (3): 162–177. <https://doi.org/10.1080/15405702.2022.2045996>
- Vehkoo, Johanna. 2025. "Disinformaation kultakausi koittaa saastuneessa informaatioympäristössä." *Media & viestintä* 48 (1): 177–180. <https://doi.org/10.23983/mv.160075>
- Vicario, Micaela Del, Alessandro Bessi, Fabiana Zollo, Fabio Petroni, Antonio Scala, Guido Caldarelli, Eugene Stanley ja Walter Quattrociocchi. 2016. "The spreading of misinformation online." *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 113 (3): 554–559. <https://doi.org/10.1073/pnas.1517441113>
- Vosoughi, Soroush, Deb Roy ja Sinan Aral. 2018. "The spread of true and false news online." *Science* 359 (6380): 1146–1151. <https://doi.org/10.1126/science.aap9559>
- Wagner, María C. ja Pablo J. Boczkowski. 2019. "The Reception of Fake News: The Interpretations and Practices That Shape the Consumption of Perceived Misinformation." *Digital Journalism* 7 (7): 870–885. <https://doi.org/10.1080/21670811.2019.1653208>
- Wahl-Jorgensen, Karin. 2018. "The Emotional Architecture of Social Media." Teoksessa *A Networked Self and Platforms, Stories, Connections*, toimittanut Zizi Papacharissi, 77–93. London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315193434-6>
- Wardle, Claire. 2020. "The Age of Information Disorder." Teoksessa *Verification Handbook 3*, toimittanut Craig Silverman. <https://datajournalism.com/read/handbook/verification-3/investigating-disinformation-and-media-manipulation/the-age-of-information-disorder>
- Wardle, Claire ja Hossein Derakhshan. 2017. *Information Disorder: Toward an Interdisciplinary Framework for Research and Policymaking*. Council of Europe, 2017. <https://rm.coe.int/information-disorder-report-november-2017/1680764666>
- Watts, Duncan J. ja David M. Rothschild. 2017. "Don't Blame the Election on Fake News. Blame It on the Media." *Columbia Journalism Review* 5. <https://www.cjr.org/analysis/fake-news-media-election-trump.php>
- Woolley, Samuel C. ja Philip N. Howard, toim. 2018. *Computational propaganda: Political parties, politicians, and political manipulation on social media*. Oxford: Oxford University Press.

Yu, Wenting, Brett Payton, Mengru Sun, Wufan Jia ja Guanxiong Huang. 2022. "Toward an integrated framework for misinformation and correction sharing: A systematic review across domains". *New Media & Society* 25 (8): 2241–2267.
<https://doi.org/10.1177/14614448221116569>

Zhou, Xinyi ja Reza Zafarani. 2020. "A Survey of Fake News: Fundamental Theories, Detection Methods, and Opportunities." *ACM Computing Surveys* 53 (5): 1–40.
<https://doi.org/10.1145/3395046>

Vierailevat toimittajat

Minttu Tikka, VTT, tutkijatohtori, tutkimuspäällikkö

Minttu Tikka on mediatutkija Helsingin yliopistossa ja tutkimuspäällikkö Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen Käyttötymisen ja viestinnän osaamiskeskus CUBEssa. Hän tutkii mediaympäristön suhdetta kriiseihin, mediatapahtumiin ja sosiaaliseen hyvinvointiin. Hän on myös digitaalisen etnografian asiantuntija.

Henna Paakki, TkT, tutkijatohtori

Henna Paakki on vuorovaikutuksen ja tietotekniikan tutkija Helsingin yliopistossa, ja vieraileva tutkija Aalto-yliopistossa. Hän on keskittynyt kieliteknologian ja koneoppimisen metodeihin digitaalisen vuorovaikutuksen ja viestinnän tutkimuksessa.

Salla-Maaria Laaksonen, VTT, dosentti, yliopistotutkija

Salla-Maaria Laaksonen on viestinnän, teknologian ja organisaatioiden tutkija Helsingin yliopistossa. Hän tutkii teknologisen julkisuuden valta-asetelmia sekä datan ja tekoälyn käyttöä organisaatioissa. Hän on myös digitaalisten tutkimusmenetelmien ja tutkimusetiikan asiantuntija.

Loppuviitteet

¹ EU Disinfo Lab 2020. Intra-EU Disinformation: the French website managed by a Polish far-right network. Luettu 18.3.2025 <https://www.disinfo.eu/publications/intra-eu-disinformation-the-french-website-managed-by-a-polish-far-right-network/>

² Sillanpää, Antti. 2021. Informaatiovaikuttamisen torjunta. Esiselvitys. Helsinki: Huoltovarmuuskeskus. Luettu 18.3.2025.
<https://www.huoltovarmuuskeskus.fi/files/d601de13993e8873d2d66bf379c35f13309dc42a/hvk-informaatiovaikuttamisen-torjunta-esiselvitys.pdf>

³ Ketola, Maro, Silvia Sommarberg, Pekka Koistinen, Aki-Mauri Huhtinen ja Teija Sederholm. 2023. *Disinformaation Torjuminen ja Resilienssin Parantaminen Vaativat Laajaa Yhteistyötä Eri Yhteiskuntasektoreiden Välillä*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitos. Luettu 16.3.2025. <https://doria.fi/handle/10024/188306>

- ⁴ Kristina Van Sant, Rolf Fredheim ja Gundars Bergmanis-Koräts. 2021. *Abuse of power: Coordinated online harassment of Finnish government ministers*. Riga: NATO Strategic Communications Centre of Excellence. Luettu 18.3.2025. <https://stratcomcoe.org/publications/abuse-of-power-coordinated-online-harassment-of-finnish-government-ministers/5>
- ⁵ European Union. 2018. A multi-dimensional approach to disinformation: report of the independent High level Group on fake news and online disinformation. European Commission, Publications Office. Luettu: 18.3.2025. <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/6ef4df8b-4cea-11e8-be1d-01aa75ed71a1/language-en>
- ⁶ Hacıyakupoglu, Gulizar, Jennifer Yang Hui, V. S. Suguna, Dymples Leong ja Muhammad Faizal Bin Abdul Rahman. 2018. *Countering Fake News: A Survey of Recent Global Initiatives*. Singapore: RSIS. Luettu: 18.3.2025. <https://www.rsis.edu.sg/rsis-publication/cens/countering-fake-news-a-survey-of-recent-global-initiatives/>
- ⁷ European Parliament. 2019. Automated tackling of disinformation: Major challenges ahead. European Parliamentary Research Service. Luettu 18.3.2025. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2019/624278/EPRS_STU\(2019\)624278\(A NN1\)_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2019/624278/EPRS_STU(2019)624278(A NN1)_EN.pdf)
- ⁸ European Union. 19.10.2022. Regulation (EU) 2022/2065 of the European Parliament and of the Council of 19 October 2022 on a Single Market for Digital Services and amending Directive 2000/31/EC (Digital Services Act). *Official Journal of the European Union - EUR-Lex*. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32022R2065>
- ⁹ Pamment, James. 24.9.2020. *The EU's Role in Fighting Disinformation: Crafting a Disinformation Framework*. Carnegie Endowment for International Peace. Luettu 10.2.2025. <https://carnegieendowment.org/2020/09/24/eu-s-role-in-fighting-disinformation-crafting-disinformation-framework-pub-82720>
- ¹⁰ European Union. 30.9.2020. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: Digital Education Action Plan 2021–2027 - Resetting Education and Training for the Digital Age. *Official Journal of the European Union - EUR-Lex*. Luettu 18.3.2025. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52020DC0624>
- ¹¹ Yle 17.12.2020. Pikku Kakkosen Mediamaailma kehittää lasten mediataitoja – aiesopimukseen ensimmäisen Mediamaailman rakentamisesta.” Luettu 18.3.2025. <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2020/12/17/pikku-kakkosen-mediamaailma-kehittaa-lasten-mediataitoja-yle-ja-sarkanniemi>
- ¹² <https://edmo.eu/>
- ¹³ CNN. 2019. Finland is winning the war on fake news. What it's learned may be crucial to Western democracy. Luettu 18.3.2025. <https://edition.cnn.com/interactive/2019/05/europe/finland-fake-news-intl/>
- ¹⁴ Zagni, Giovanni ja Canetta, Tommaso. 2023. Generative AI marks the beginning of a new era for disinformation. European Digital Media Observatory. <https://edmo.eu/2023/04/05/generative-ai-marks-the-beginning-of-a-new-era-for-disinformation/>
- ¹⁵ Wired. 1.8.2023. This Disinformation Is Just for You. Luettu 19.3.2025. <https://www.wired.com/story/generative-ai-custom-disinformation/>
- ¹⁶ EU-HYBNET. 2021. *EU-HYBNET Policy Brief No1. – Framing the information domain vulnerabilities: Information and strategic communications*. Luettu 19.3.2025. <https://euhybnet.eu/wp-content/uploads/2021/06/EU-HYBNET-1st-Policy-Brief-FINAL.pdf>